

CANAKKALE

1915

ÖLÜME KOSANLAR

RECEP SÜKRÜ APUHAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
I. DÜNYA SAVAŞI.....	10
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN	
I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİRİŞİ	14
ÇANAKKALE CEPHESİ'NİN AÇILMASI	28
YENİLMEZ ARMADA ÇANAKKALE ÖNÜNDE	44
KARADA SAVAŞ BAŞLIYOR.....	77
25 NİSAN 1915 / ARIBURNU	111
SEDDÜLBAHİR.....	125
KUMKALE	134
İLK GÜNLER.....	136
HASAN'IN SAVAŞA GİRİŞİ.....	154
TÜFEK KABZASINDA ABDEST ALMAK	165
BİÇİLMEK.....	173
1030 ADAM.....	181
ZOR GÜNLER.....	191
KAN DENİZİ DALGALANIYOR.....	198
BİR TÜMENİN SAVAŞI-1.....	216
SAVAŞIN İÇİNDEN-1	221
AĞUSTOS HAREKÂTI.....	228
BİR TÜMENİN SAVAŞI-2	236

TÜLLENEN MAĞRİBİ AKŞAMLARI

SARSAM YARANA.....	240
SAVAŞIN İÇİNDEN – 2.....	259
ASALETİN GÜCÜ	266
YARALILAR VE SİPERLER	277
AŞAĞILAYICI VE ACI VEREN SON.....	286
SİPERDEN ÇIKTIK.....	298
HARİTALAR.....	310
FAYDALANILAN KAYNAKLAR	317

I. DÜNYA SAVAŞI

Fransa 1870'te Almanya'ya bırakmak mecburiyetinde kaldığı Alsace-Lorraine bölgesini unutamamış, *acısını hafifletebilmek* için sömürgecilik faaliyetine hız vermişti. İngiltere ise sömürgecilikte 19. yüzyılın sonunda da başı çekiyordu.

İki ülke 1898'de Sudan'da karşı karşıya geldiğinde İngiltere geri adım attı. Gelecekteki müttefikini güçlendirmek istemiyordu. Alman tehlikesi ufukta görülmüştü.

İngiltere'nin kendilerinden olmayanları hor gören politikalarından öfkeye kapılan, İngiltere'nin sömürgecilikle elde ettiği zenginlik ve siyasi güç karşısında nefretle dolan Almanya gittikçe güçleniyor, sömürgecilikte pay sahibi olmak istiyordu. Onun da Alman olmayanlara tepeden bakma hakkı vardı...

1888'de imparator olan II. Wilhelm güçlü donanma güçlü ordu siyaseti ile Alman milliyetçiliğine hız verdi. 1894'te İngiltere'de yapılan deniz geçidi törenlerine katılan Alman filosu büyük şaşkınlığa sebep oldu. İmparatorun, filoya komuta eden Prens Henry'ye telgrafı İngiliz gazetelerinde yer aldığında şaşkınlık telaşa dönüştü:

“Seni kıymetsiz bir filonun başına gönderdiğim için üzgünüm. Fakat 1914 yılında donanmamız kara ordumuz kadar güçlü olacaktır.”¹

II. Wilhelm İngiliz ordusu için “aşğılık küçük ordu” demektedir.²

1900 yılında Rusya-Fransa yakınlaşmasının sembolü III. Alexander Köprüsü'nün açılış töreninde gerçekleştirilen Evrensel Paris Sergisi Fransa'nın güç gösterisiydi. İngiltere, Panama Kanalı için ABD

1 Kâzım Karabekir, *1. Cihan Harbine Niçin Girdik?*, 1. cilt, Emre Yayınları, İstanbul 1994.

2 T. Larousse, 1. C., s. 226.

ile anlaşarak başka bir güç gösterisi yapıyordu. Aynı yıl Almanlar da dakikada sekiz atış yapan 77 mm.'lik toplarını dökmekle meşguldüler.

1900 yılında İngiltere dünya altın rezervinin %80'ini tasarrufu altında bulunduruyor, Alman Deutsche Bank ise yatırımlarını gittikçe artırıyor. Sömürge savaşında son hızla ilerleyen Almanya'nın bu politikasına en büyük destek Ruhr Bölgesi sanayicilerinden geliyordu.³

1911'de Fransa, Fas'ı işgal etti. Almanya Ağustos 1911'de Panther ve Berlin adlı savaş gemilerini Fas'ın Agadir Limanı'na gönderdi. Bu, Fransa'ya açık bir tehditti. Dünya artık bir savaşın kaçınılmaz olduğunu hissetmeye başladı.

Almanya tabii ki Fransa'yı Fas'ta yalnız bırakabilirdi. Ama Kongo karşılığında... Öyle de oldu. İngiltere'nin şüphe ve endişeleri büyüyordu. Alman tehlikesine dikkat çeken politikacıların yükselişi başladı. Bunlardan biri de birkaç yıl sonra "Mutlaka Çanakkale!" diyecek olan Winston Churchill'dir.

1899'da Basra Körfezi yakınında bulunan tüm küçük şeyhlikler, Kuveyt de dâhil, İngiltere'nin nüfuzundaydı. Osmanlı adı yalnızca Cuma hutbelerindeydi.

26 Mayıs 1908'de Basra Körfezi'nin İran'a yakın Mescid-i Süleyman Mevki'inden önemli petrol üretim haberleri geldi.⁴ Nitekim petrol, İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğü konusundaki politikalarında önemli değişiklikler yapacaktır.

İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama politikası II. Abdülhamid'in tahta geçmesiyle kesinlik kazanmış, ancak bu politikayı kendine özgü metotlarla sürdüren İngiltere son safha için sabırla beklemiştir.

Petrolle ilgili haberlerin yoğunlaştığı 9-10 Haziran 1908 tarihinde Baltık Denizi'nin Doğu kıyısındaki Rus Askeri Limanı Reval'de İngiltere Kralı VII. Edward, Rus Çarı II. Nikola ile bir görüşme yaptı. Cermenlerin Nach Osten (doğuya yayılma) siyasetine Slav ve Anglikanların vetosu denilen bu görüşme Osmanlı İmparatorluğu'nu karıştırırken safları da iyice belirgin hale getirdi. İngiltere, Almanya'ya karşı Rus-

3 "Yaşadığımız Yüzyıl", 1. Fasikül, Nisan 1978, *Yıllarboyu Tarih*.

4 Alan Palmer, *Son Üç Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu*, s. 212.

ları Osmanlı toprakları üzerindeki nüfuzu için serbest bırakıyordu.⁵ Fransa ile de 1904'te anlaşmıştı.

1 Ekim 1911'de Bahriye 1. Lordu olan Churchill 1913'te "*İhtiyacımız olan petrol kaynaklarının kontrolümüz altında olmasını sağlamalıyız*" diyecektir.

1908'de Avusturya Bosna-Hersek'i sınırlarına katınca Rusya Balkanlarda itibar kaybına uğradı. Uzakdoğu'da Japonlar tarafından durdurulan Rusya bütün dikkatini Balkanlara çevirmişti. Almanya'nın güçlenmesi Polonya'yı elinde tutan Rusya'yı yeterince korkutuyordu. Rusya Slavlar üzerindeki nüfuzunun kaybolmasına izin veremezdi.

Avusturya ise güneydeki Slavların birleşmesini önlemeye çalışıyordu. Çıkar çatışmalarının örgütlediği Balkan kavgalarında oluk oluk kan dökülüyordu.

İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü açıkça hedef alması II. Abdülhamid'den bu yana İngiltere'ye karşı denge unsuru olarak kullanılan Almanya ile askerî yakınlaşmaya sebep oldu ve Osmanlı-Almanya işbirliği bazen açık bazen de gizli ilerlemeye başladı.

Almanya-Osmanlı yakınlaşması İngiltere'yi kızdırıyordu. Rusya'nın Balkanlara dönmesi ise Almanya-Avusturya işbirliğini sağlamlaştırdı.⁶

Fransa da Almanya-Avusturya işbirliği karşısında Rusya'ya yaklaştı. Korkutucu Alman ordusu karşısında İngiltere ile yetinemezdi. İngiltere'nin Rusya ile anlaşma sebeplerinden biri de zaten buydu. Rusya'nın insan gücünden faydalanmak.

1883'ten itibaren oluşmaya başlayan Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya üçlü ittifakı ile İngiltere, Fransa, Rusya üçlü itilafı artık iyice belirginleşmişti.

Sömürge kavgası; bilimde, teknikte ortaya çıkan muazzam ilerlemenin verdiği güçle yükselmiş, dünya bir kıvılcımla infilak edecek cephaneliğe dönmüştü.

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan Veliahdı François Ferdinand bomba ile yaralanan yaverlerini hastanede ziyarete giderken 19 yaşındaki Sırp Gavrilo Princip tarafından arabasının içinde karısıyla birlikte tabanca ile öldürüldü. Beklenen kıvılcım buydu.

5 "Yaşadığımız Yüzyıl", 1. Fasikül, Nisan 1978, *Yıllarboyu Tarih*.

6 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, 7. Cilt, s. 226.

Avusturya, 23 Temmuz 1914'te Sırbistan'a verdiği ağır ulti-
matumun bütün maddeleriyle kabul edilmediği gerekçesiyle Almanya'nın
iznini alarak 28 Temmuz 1914'te Belgrad'ı bombaladı. Rusya, Balkan
Slavları üzerindeki nüfuzunu kaybedemezdi; 29 Temmuz'da seferberlik
ilan etti. Almanya Slavlığın Cermenleri ezmesine sessiz kalamazdı...
1 Ağustos 1914'te Rusya'ya savaş açtı.

Savaş planlarını Rusya ve Fransa'yı yıldırım hızı ile ezmek üzerine
yapan Almanya'nın Belçika'yı çiğneyip geçmesi gerekiyordu. Almanya
3 Ağustos 1914'te de Fransa ve Belçika'ya savaş ilan etti. Karadağ, soy-
daşı Sırbistan'ı yalnız bırakmadı.⁷

4 Ağustos'ta da İngiltere Almanya'ya savaş açtı.

İtilaf devletlerinin İstanbul'u Rusya'ya vaat etmesi İtalya'yı bu dev-
letlerin yanına çekecek, Osmanlı'dan toprak vaadi ve 12 Adalar karşı-
lığında İtalya saf değiştirerek 23 Mayıs 1915'te Avusturya'ya, 20 Ağus-
tos 1915'te de Osmanlı'ya savaş ilan edecektir. Bulgaristan ise 5 Ekim
1915'te Almanya'nın yanında savaşa girecektir.⁸

7 *a.g.e.*, 7. cilt, s. 284.

8 5 Ağustos'ta Avusturya Rusya'ya, Karadağ Avusturya'ya, 6 Ağustos'ta Sırbistan
Almanya'ya, 11 Ağustos'ta Karadağ Almanya'ya, Fransa Avusturya'ya, 13 Ağustos'ta
İngiltere Avusturya'ya harp ilan etti. Daha sonra Romanya; Yunanistan, Japonya ve
ABD üçlü ittifakın yanında harbe girdi.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN

I. DÜNYA SAVAĐI'NA GİRİŐI

1914'e Gelirken

20. yüzyıla girerken Osmanlı İmparatorluğu ayrılıkçı hareketlerle, ekonomik bunalımla ve yönetim krizleriyle uğraşıyordu. Sorunların gittikçe karmaşık bir hale gelmesi hemen herkesi elinde bir kurtuluş reçetesiyle bir diğerinin karşısına dikiyor, düşünce bunalımı korkunç çekişmelere yol açıyordu.

1876'da tahta çıkan II. Abdülhamid içeride mümkün olduğu kadar muhalefete yer vermemek, dış ilişkilerde denge politikası uygulamak ve bu suretle sağlanabilecek *sessizlik* içinde sorunları çözme şeklinde özetlenebilecek bir iktidar sergilemişti. Oysa özellikle muhalefetin genç askerlerden oluşan kanadı bu tarz yönetim biçiminin sorunları çözmediğini; aksine gizlediğini, devletin ve toplumun ta içinden çürüdüğünü düşünüyor, çareyi Abdülhamid yönetimine son vermekte görüyordu.

1908 yılı Haziran ayında Reval'de İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikola'nın görüştüğu haberleri Osmanlı aydınlarını dehşete düşürdü. II. Abdülhamid üzerindeki baskılar yoğunlaştırıldı. Bu baskılar sonucunda 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edildi. Rus-İngiliz anlaşması ihtimalinin özellikle genç subaylar üzerindeki etkisi 1922'de İstanbul'da yayınlanan yazarı belli olmayan şifreli bir eserde "*Büyük ameliyat korkusu*" olarak anlatılır.⁹

II. Meşrutiyet'in gerçekleşmesini sağlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti bu tarihten sonra güçlü önderleri Enver ve Talat beylerle bütün

9 1. *Dünya Savaşında Türkiye*, İstanbul 1922 (Mehmet Okur-Selçuk Ural, Aktif Yayınları, Erzurum, 2001, s. 22.)

hükümetleri ağır baskı altında tutacaktır. 3 Şubat 1917'de kurulan Talat Paşa Kabinesi ise tamamen bir İttihat ve Terakki kabinesidir.

Birkaç asırdır ağırlaşarak birikmiş sorunlar, bunların çözümü için girilen işlerdeki hatalarla birleşerek imparatorluğu bir keder ve göz-yaşı denizine düşürdü.

5 Ekim 1908'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 1878 Berlin Anlaşması'yla yönetiminde bulundurduğu Bosna-Hersek'i sınırlarına kattı. Aynı gün Bulgar Prenslığı, Bulgaristan Krallığı adı altında bağımsızlığını ilan etti. 6 Ekim 1908'de Girit Yunanistan'a katıldığını açıkladı. 1910'da Arnavutlar isyana başladı. 1911'de İtalya, Libya'yı ve 12 Adalar'ı işgal etti.

Felaketler bunlarla bitmedi. Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan birleşerek 8 Ekim 1912'de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açtı. Siyasal kavga ve çekişmeler orduyu bitkin düşürmüş, bir devletin başına gelebilecek en büyük felaket olarak ordu ikiye bölünmüştü. Ekonomik bunalımın imkânlarını yerle bir ettiği ordu bu bölünmeyle daha da güçsüz bir hale gelmiş ve sonunda mübarek Türk-İslâm yurdu Edirne, Bulgarlara terk edilmişti. Balkan Harbi aslında bilinen bir gelişmeyi de ortaya koymuştu. Araplar da artık imparatorluğa pamuk ipliği ile bağlıdır. Arap askerler cepheye sevk edilmekten kurtulmanın yollarını arıyor, sevk edilebilenler de savaşmaktan kaçınıyordu. Esasen yüzlerce yıl yönetimimiz altında kalmış Balkan milletlerinin kendilerini yönetenlerin eski başkentlerini ele geçirebilmeleri Osmanlı İmparatorluğu'nun hangi durumlara düştüğünü yeterince anlatmaktadır.

Edirne Balkan milletlerinin birbirine düşmesinden faydalanılarak 1913 yılı Temmuz ayında kurtarılabildi.¹⁰

3 Ocak 1914'te Yarbay Enver Bey Tuğgeneral, Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili oldu.

1914'te Durum

1914 yılının ilk yarısında bütün dünya savaşın ayak seslerini dinliyordu. Osmanlı İmparatorluğu ise düşmanlarının birleştiğini, son yüzyılda kullandığı dengelerin sarsıldığını görüyor, hissediyordu.

10 "Yaşadığımız Yüzyıl", 1. Fasikül, Nisan 1978, (Yıllarboyu Tarih).

Ortadoğu'da petrol varlığı daha 1870'lerde gündeme gelmiş, 1900'de buralarda zengin petrol yatakları olduğu anlaşılmıştı. Bu durum İngiltere'nin Rusya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü koruma politikasının da sonuydu.

Osmanlı 20. yüzyıla girerken Fransız Cizvitlerinin papaz okulları ile Amerikalı Protestanların misyoner kolejleri ile de uğraşıyordu. Bunlar buldukları yerlerin etnik yapılarından maden rezervlerine, haritalarından aşiret kavgalarına kadar her konuda raporlar hazırlıyor, Ermeni-Rum ayaklanmalarına destek oluyorlardı.

Beyrut Amerikan Koleji'nin müdürü Harold W. Todd, Ford Vakfı'na gönderdiği 7 Ocak 1900 tarihli raporda diyordu ki: "*Türkler Arap bel-delerinin sadece bekçisi olma hüviyetine girdiler. Bu bekçiyi yakın gelecekte Araplarla onlara sahip çıkmak isteyen Avrupalılar kovacaklardır. Fakat bu yenileri Arapların bekçisi değil, efendisi olacaktır.*"¹¹

1914 yılı Eylül ayında Irak'ta, Şatra'da, Musul'da Barzani bölgesinde ayaklanmalar vardı. İzmir'de Rum, doğuda Ermeni çeteleri isyan halindeydi. Irak'ta konsolosluklar çetelere dağıtılan silahlarla doluydu.¹²

13 Ocak–21 Şubat 1914 arasındaki Rus hükümet görüşmelerinde muhtemel bir Avusturya savaşında Boğazlar sorununun Rusya lehine çözülebileceği söyleniyordu.¹³ 23 Mart 1914'te ise Rus Dışişleri Bakanı Sazanov, Çar'a, "*Boğazlar için harekete geçmek lazım*" diyordu.¹⁴ Çok açtı ki İngiltere ile görüşmeler yolunda gitmekteydi.

Almanya ile Yakınlaşma

İstanbul her zaman büyük çıkar çatışmalarına sebebiyet vermiş, daima devrin güçlü devletlerinin hedefinde olmuş, onların birbirleri ile ilişkilerinde belirleyici rol oynamıştır. 1808'de Napolyon Petersburg'daki elçisine "*O muazzam meselenin esasını daima şu nokta oluşturmaktadır*" der. "*İstanbul kimin olacak?*"

11 A.g.d.

12 Necdet Kurdakul, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ortadoğu'ya*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976, s. 125.

13 a.g.e., s. 145.

14 Ali İhsan Sabis, *1. Dünya Harbi*, 1. Cilt, Nehir Yayınları, İstanbul 1990, s. 30.

Rusya İstanbul'u ele geçirebilmek için asırlardır sabırla beklemektedir. Bir taraftan doğuda Ermeniler arasına nifak tohumları saçmış, bir taraftan Balkanlarda Slavları aleyhimize örgütlemiştir. Son hazırlığı ise 1901'de İran'la yaptığı 20 yıllık bir anlaşmadır. Rusya bu anlaşma ile İran'dan ticari imtiyazlar almış, buraya 20 konsolos göndermiştir. Karşılığı Van-Ağrı hattında İran lehine bazı düzenlemelerdir.¹⁵

İngiliz politikalarındaki değişme, çaresizliği her geçen gün arttırmaktadır. 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması ile ağırlığını Malta-Kıbrıs eksenine ve Mısır'a kaydıran İngiltere, Rusya ile göstermelik de olsa bir "İstanbul anlaşması" yapacak duruma gelmiştir.

Prof. Yuluğ Tekin Kurat, Osmanlı diplomasisindeki çaresizliği şöyle vurgular: "*Helenizme son vermek lazım; İngiltere ve Fransa Helenist... İstanbul'u korumak lazım; Rusya göz dikmiş ve bunlar ittifak halinde...*"¹⁶

Rusya'nın Boğazlar üzerindeki hırsının tatmin edilmesinin Orta Asya ve İran petrolü çevresinde doğabilecek İngiliz-Rus çatışma riskini azaltabileceği hiç düşünülmemiş değildi. Fakat İngiltere İstanbul'dan bütünüyle vazgeçmiş sayılamazdı.

"İngiltere Kralı V. George Türkiye'nin savaşa girişinden bir hafta sonra Rus elçisine "İstanbul'un sizin olması gerektiği ortada" demişti ama esas düşünce İstanbul önünde Rus değil, İngiliz donanmasının olmasıydı.¹⁷ Nitekim İngiltere 1916'da "Rusya'yı ayakta tutmak için bu teminat esas oluyordu" diyecektir.¹⁸ Öyle anlaşılacaktır ki İngiltere, İstanbul'u Ruslara terk etmek fikrinde zaman zaman bunalıma girmiştir.

Rusya'nın İstanbul'u alarak sıcak denizlere inme, İngiltere ve Fransa'nın petrol bölgelerine el koyarak Osmanlı'yı parçalama planları tarihin önüne Osmanlı-Almanya işbirliğini getirdi. II. Abdülhamid'in hız verdiği ve daha çok bir denge unsuru olarak kullandığı Almanya ile yakınlaşma politikası ve işbirliği yaklaşan Rus-İngiliz-Fransız tehlikesi karşısında bir askerî ittifaka dönüşüverdi. İngiltere ve Fransa Osmanlı İmparatorluğu'nun artık bir kısmı yalnızca zaman kazanmaya yönelik

15 "Yaşadığımız Yüzyıl", 1. Fasikül, Nisan 1978, (Yıllarboyu Tarih)

16 Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Turhan Kitabevi, Ankara 1986, s. 15.

17 Alan Palmer, *a.g.e.*, s. 229.

18 Necdet Kurdakul, *a.g.e.*, s. 155.

anlaşma çabalarını karşılıksız bırakmış, bu çabalar ve karşılığında öne sürülen şartlar diplomatik birer gösteriye dönüşmüştü.

İngiltere, Fransa ve Rusya Osmanlı İmparatorluğu'na son vermek için anlaşma halindeydi ve Osmanlı İmparatorluğu Almanya'nın yanında savaşa girmeye kesin kararlıydı. Yine de karşılıklı olarak zaman kazanmak için her yol denendi. İngiltere Osmanlı'nın savaşa girişini mümkün olduğu kadar geciktirmeye, Osmanlı da savaşa hazırlanabilmek için mümkün olduğu kadar zaman kazanmaya çalıştı.

İngiltere ilk hareketin Osmanlı'dan gelmesini kendi çıkarlarına daha uygun buluyordu. O zaman egemenliği altında bulundurduğu Müslüman milletlerin Osmanlı-İngiliz savaşından daha az etkileneceğini düşünüyordu.

Osmanlı için Rusya-İngiltere ittifakı tarihin durduğu andı.

Asırların biriktirdiği sorunları çözmek için artık zaman yoktu ve bu ittifak kendisine "Sonuna hazırlan" diyordu. İster savaşa girmeden, ister savaşarak...

Osmanlı Devleti savaşmayı tercih etti. Çok açtı ki Anadolu'yu korumak için biraz uzağında dövüşmek gerekiyordu. Birçok tarihinin bugün paylaştığı görüş, "Savaşa niçin girdik konusu değil, savaş nasıl yönetildi konusu tartışılmalıdır" şeklindedir.

Osmanlı İmparatorluğu ya savaşa girerek kendi yolunu çizmeye çalışacak ya da savaştan galip çıkacak olan İngiltere ve Rusya'nın sömürgesi olmayı bekleyecekti.

Türkiye tarihinin en acı dönemini yaşadığı 1919'da bile sömürge yapılamadı. Onun dik bir başı vardır ve teslim olmaz.

1919'da İngilizlerin İstanbul'da ilk yaptıkları işlerden birisi Mustafa Kemal'i davet etmektir. "Bize Çanakkale Harekâtı hakkında bilgi verir misiniz?"¹⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere-Rusya tehlikesi karşısında, her türlü dertle boğuştuğu bir sırada savaşa girişi, "Yavaş yavaş boğulmaktansa silahlı hızlı çözüm aramak" tercihiydi.²⁰

2007 yılında bile "büyük ameliyat korkusu" içinde olduğumuza bakarak 1914 yılında zihinlerden neler geçtiğini anlayabiliriz.

19 Kazım Karabekir, *Bir Düello Bir Suikast*, Timaş Yayınları, İstanbul 1991, s. 52.

20 Alan Palmer, *a.g.e.*, s. 228.

Rus Tehlikesi

8 Ekim 1914 tarihli *İkdam* gazetesi Rusya'nın himayesindeki Sırp- ların Sırbistanda bazı Türk köylerini yaktıklarını bildiriyordu.

Aynı gazetenin 9 Ekim 1914 tarihli nüshasında da Rus Çarı'nın bir buçuk ay önce Ermenilere yaptığı bir konuşma yer alıyordu. Çar, bazı seçkin Ermenilere şunları söylüyordu: “Sizin için hürriyet zamanı gelmiştir. Asırlardan beri devam eden sadakatınız ordumuzun kesin zaferi için görevlerinizi yerine getireceğinizi en iyi şekilde anlatmaktadır. Çar'ın emirlerine uymakla hürriyete kavuşacaksınız.”²¹

Bu yayınlar sırasında -ki *İkdam* bu tür haberlerle doludur- Osmanlı İmparatorluğu henüz savaşa girmemiştir.

Savaştan dört yıl sonra Bahriye Bakanlığı'na yeni atanan Rauf (Orbay) Bey Büyükadâda misafir edilen esir İngiliz Generali Townshend'le yaptığı konuşmayı şöyle aktarır. “Ziyaretlerimin ikisinde de konuşma zeminini Türk-İngiliz münasebetleri teşkil etmişti...

... İngiliz siyasetinin bilhassa Balkan Harbi'nde Türkiye'ye aleyhtar bir istikamet almış olduğunu, Umumi Harp'ten önceki yıllarda işba- şına gelen Osmanlı hükümetlerinin dostluklarını kazanmak için İngi- lizlere karşı her türlü fedakârlığı yaptıklarını fakat İngilizlerin bunlara ehemmiyet vermediklerini şahsi müşahedelerime dayanarak aynı safta harbe giren Rusya'nın galip gelmesi halinde Osmanlı Devleti'ni zayıf, dostsuz ve yalnız bularak Türk vatanını istila ve Türkleri esir etmesi tehlikesi karşısında bizim Ruslara düşman zümreye katılarak mukad- desatımızı muhafaza ve kurtuluş çaresi aramamıza hayret edilmemesi lazım geldiğini ilave etmiştim.”²²

1914 yılında *devlet idaresinde etkili olan* hemen herkes Rauf Bey'in duygu ve düşüncelerini paylaşmaktaydı.

Savaşa Doğru

Almanya'nın Rusya'ya savaş açtığı 1 Ağustos 1914 günü Draç sınıfı 4 küçük torpidobot gözetleme görevi için Çanakkale'ye doğru seyir

21 Murat Çulcu, *İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2004, s. 63.

22 Rauf Orbay, *Siyasi Hatıratım, Cehennem Değirmeni*, Truva Yayınları, İstanbul 2004, s. 63.

halindeydi... Bu sırada Yeniköy üzerinde 4 Yunan uçağı uçmaktaydı. Yunanistan Başbakanı Venizelos'un İngiltere ile birlikte savaşa katılmaya çok istekli olduğu birkaç gün sonra anlaşılacaktır.

Çanakkale'de savunma hazırlıkları zaten sürdürülmekteydi. Savaşın patlamasıyla birlikte çalışmalar hızlandırıldı.

Savaşın başlamasından bir gün sonra 2 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti genel seferberlik ilan etti. Boğazlarda seferberlik hali Saraybosna'da Avusturya-Macaristan veliahtının öldürüldüğü 28 Haziran 1914 günü başlatılmıştı. Boğaz 4 Ağustos günü savaş gemilerine kapatıldı. Selanik gemisi, Havuzlar-Kepez Burnu yukarısı hattına 22 mayın bıraktı. Ticaret gemileri yalnızca gündüz ve kılavuzla giriş çıkış yapabileceklerdi.²³ Boğaz'ın mayınlanmasına sonraki günlerde devam edildi.

Seferberliğin ilan edildiği 2 Ağustos günü imzalanan Türk-Alman anlaşması ise Osmanlı İmparatorluğu'nu artık geriye dönüşü olmayan bir yola sokuyordu. Anlaşma Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yalnızca imzalandı. Görüşmede Sait Halim Paşa, Enver Paşa, Talat Bey, Meclis Başkanı Halil Bey ve Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Baron von Wagenheim vardı. Anlaşmadan bazı kabine üyelerinin bile haberi olmadı. Meclis ise zaten aynı gün dağıtıldı.

Bu sıralarda İngiltere'den gelen bir haber toplumun her kesiminde büyük öfkeye sebep oldu. İngiltere parası ödenmiş iki gemimize el koymuştu. Rauf Bey (Orbay) olayı şöyle anlatır: "Sultan Osman gemisinin süvarisi olarak üç aydır Londra'da bulunuyordum. İlk önce Brezilya hükümeti adına Armstrong tezgahlarında inşa edilmişken, bu hükümetle Şili ve Arjantin'in donanma yapmamak hususunda aralarında anlaşmaları üzerine hükümetimiz tarafından satın alınarak Sultan Osman ismi verilen bu dretnotu teslim alıp memlekete götürecek olan bin kişilik mürettebat ve askerim de Reşit Paşa vapuruyla İngiltere'ye gelmişti. Geminin son taksiti olan yedi yüz bin lira da ödenmişti. İşleri bir an evvel bitirmek için tecrübelerin bir kısmından da vazgeçerek fabrika ile 2 Ağustos 1914 günü geminin bize teslimi konusunda mutabık kalmıştık. Fakat parayı verişimizin ertesi günü için kararlaştırılan

23 Dnz. Albay Saim Besbelli, *Çanakkale'de Türk Bahriyesi (1914-1918)*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara 2005, s. 9 (İlk Yayım: *Donanma Dergisi*, Ocak 1959).

sancağımızı çekme töreni zamanından yarım saat önce İngilizler Sultan Osman'a el koydular.

Dünyanın birbirine girdiği günlerdi. Bir hafta önce 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan Sırbistan'a harp ilan etmiş, Avrupa kıtası baştan başa bir savaş alanı haline gelmişti.

İngiltere bu karışık durumu bahane ederek Sultan Osman'dan sonra Vikers tezgahlarında inşası tamamlanmış Reşadiye dretnotumuzla, yine orada Şili namına inşa edilmişken hükümetimiz tarafından satın alınmasına karar verilmiş ve pazarlığı da yapılmış olan iki torpido destroyerine de el koydu. Gerekliği şekilde şiddetle protesto edildi ise de kâr etmedi.²⁴

Palmer bu şiddetli protestonun çarpışma olduğunu, zayıf meydana geldiğini yazar.²⁵ İşin içinde Yunanistan da vardır. Yunanistan Amerika'dan henüz iki yeni gemi satın almıştır ve savaş başlayınca gemilerimizin bize teslim edilmemesi için İngiltere'ye müracaat etmiştir.²⁶

Churchill, bu gemilerin karşılığında Osmanlı Devleti'ne günde 1000 Sterlin tazminat teklif etti. Ödeme haftada bir yapılacaktı. Churchill'in tek şartı vardı. Ödemeler ancak Osmanlı Devleti tarafsızlığını sürdürdükçe devam edecekti.²⁷

Gemilerin bedeli olan 7.5 milyon Sterlin Lozan Antlaşması'ndan sonra dış borçlarımızın bir kısmına karşılık gösterildi.²⁸ Bu gemilerin alınabilmesi için büyük kampanyalar açılmış, öğrenciler harçlıklarını, halk "kefen parasını" bağışlamıştı. Böylece bazı dış borçlarımızı da öğrenci harçlığı ve kefen paramızla ödemiş olduk.

Almanya ile 2 Ağustos'ta acele ile bir anlaşma imzalanmasının başlıca sebebi iyice yaklaştığına inanılan Rus tehlikesidir. Osmanlı Devleti mutlaka Rusya'ya karşı bir tedbir peşindeydi. Enver Paşa bu anlaşmadan sonra dahi Rusya nezdinde bir çözüm aramaya çalışmıştır. Çanakkale Savaşı'na ilişkin İngiliz Resmî Tarihi'nde Rusya'nın bu

24 Rauf Orbay, *a.g.e.*, s. 18.

25 Alan Palmer, *a.g.e.*, s. 227.

26 Kâzım Karabekir, *1. Cihan Harbine Neden Girdik?*.

27 Alan Palmer, *a.g.e.*, s. 227.

28 Prof. Dr. Yusuf İzzettin Barış, *Çanakkale Savaşları*, Ankara 2000, s. 9.

girişiminden İngiltere ve Fransa'yı haberdar etmediği belirtilir! "*Ancak bu önemsenecek bir eksiklik değildir.*"²⁹

10 Ağustos'ta Tümamiral Wilhelm Souchon komutasındaki Goeben ve Breslau adlı Alman savaş gemileri Boğaz önüne gelerek geçiş izni istediler. Bu gemilerin görevi Kuzey Afrikadan Marsilya'ya asker taşıyan Fransız gemilerini vurmaktı. Savaş başladığında İngiltere Akdeniz'deki filosuna bu gemileri vurma emri vermişti.

Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa Goeben ve Breslau'nun Boğazdan geçirilmesi için iki gün önce talimat almıştı. Saat 17:00'de Kütahya torpidobotu tarafından kılavuzlanan iki gemi 19:00'da Çanakkale'ye demirledi.³⁰

11 Ağustos günü de Indomitable ve Indefatigable adlı iki İngiliz kruvazörü Boğaz önüne gelerek kılavuz istedi. Cevat Paşa Boğazın kapalı olduğunu bildirerek "*Geçtiğiniz takdirde mayına düşeceksiniz*" dedi. İngiliz gemileri çekilerek Boğaz ağzını ablukaya aldı ve gelip geçen ticaret gemilerini kontrol etmeye başladı.

12 Ağustos'ta Akhisar torpidobotu İngiliz kruvazörlerine giderek Alman gemilerinin satın alındığını bildirdi.

16 Ağustos'ta Alman gemilerine Türk Bayrağı çekildi. Goeben'e *Yavuz*, Breslau'a *Midilli* adı verildi. 19 Ağustos'ta Indormitable kruvazörünün Komutanı Amiral Troubridge aynı zamanda abluka komutanı olarak Çanakkale'deki İngiliz Konsolosu Palmer vasıtasıyla Alman gemilerinin akıbetini ve mürettebatının nerede olduğunu sordu. Cevabı 20 Ağustos'ta yine Akhisar torpidobotu götürdü. Cevap anlamlıydı: "*Almanları İngiltere'den dönecek personelimizle değiştireceğiz.*" Akhisar, Boğaz önündeki gemi sayısının 17 olduğu haberini verdi.³¹

30 Ağustos'ta general vapuru, Amiral Metren komutasında kıyı topçusu, kamacı, telefoncu olarak görev yapacak 160 Alman'ı Çanakkale'ye getirdi. Ertesi gün Amiral Merten başkomutanlık yetkili üyeliğine, Amiral von Usedom sahil topçu ve askerî birlikler müfettişliğine getirildi.

29 Gn. C. F. Aspinall Ogländer, *Gelibolu Askerî Harekâtı*, Arma Y., 1. cilt, İstanbul 2005, s. 29.

30 Saim Besbelli, *a.g.e.*, s. 9.

31 *a.g.e.*, s. 10.

Amiral Souchon Donanma Komutanı oldu. Yarbay Arif Bey Donanma 2. Komutanı olarak görevlendirildi.³²

Donanma Karadeniz'e açılarak talim yapmaya başladı. Enver Paşa 6 Eylül'de Çanakkale'ye gelerek iki gün çalışmaları teftiş etti. 26 Eylül'de Boğaz önünde bir değişiklik vardı. Abluka filosuna 2 Fransız gemisi katılmıştı.

Aynı gün Akhisar'ın Ege'ye çıkışı filo tarafından engellendi. Ertesi gün de Boğaz Türk Başkomutanlığı tarafından tamamen kapatıldı. Haliç'te bekleyen Rus gemileri geri dönmek zorunda kaldı. Türkiye gibi ihracatının yüzde doksanını Boğazlardan yapan Rusya'da da zor günler başladı.

27 Ekim'de Karadeniz'e açılan Amiral Souchon komutasındaki bir Türk filosu, Enver Paşa'nın emri ile 29 Ekim'de Rus limanlarını bombaladı.

Buğday siloları ve petrol depoları havaya uçuruldu, kale topçuları susturuldu. Yavuz, Midilli, Hamidiye, Barbaros, Peyk ve Berk gemilerinin katıldığı harekât sırasında 14 Rus gemisi, Rus Donets gambotu ve bir Rus mayın gemisi batırıldı. 1 Kasım'da İstanbul'a dönen filo bayraklarla karşılandı.³³ Harekâtın gerekçesi Rusların İstanbul önüne mayın dökmeleriydi ki yeterli bir gerekçedir.

31 Ekim'de Ruslar doğu sınırlarımızda taarruza geçtiler. 1 Kasım'da İngiltere Akabe'yi bombaladı, Urula'da Beyrut gemisini tahrip etti. 2 Kasım'da Rusya, 3 Kasım'da İngiltere ve Fransa Osmanlı'ya savaş ilan etti. 3 Kasım günü Boğaz'ın dış istihkâmları İngiliz ve Fransız zırhlıları tarafından bombalandı. İngiltere 6 Kasım'da Basra Körfezi'ne çıkarma yaptı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya, İngiltere ve Fransa'ya resmi savaş ilan ettiği tarih 11 Kasım 1914'tür. Aynı tarihte de Cihad-ı Ekber ilan edilmiştir. Savaş ilanında öne sürülen gerekçeler hukuka uygun gerekçelerdir.

1- Osmanlı donanması Karadeniz'de manevra yaparken Rusya İstanbul Boğazı'na mayın döşemiştir.

32 a.g.e., s. 11.

33 Y. L. Barış, a.g.e., s. 13.

2-Buna karşılık veren Türk donanmasının sebep olduğu zararlar konusunda bir görüşme yapılması isteği Rusya tarafından reddedilmiş, bu devlet Erzurum sınırına taarruz etmiştir.

3-Rusya, İngiltere ve Fransa elçilerini geri çekmiş, üstelik İngiltere ve Fransa hem Çanakkale'yi hem Akabe'yi bombardıman etmişti.

4-Bu üç devlet de Osmanlı Devleti ile harp halinde olduklarını ilan etmiştir.

Cihad-ı Ekber ilanında bilhassa şu cümle Enver Paşa ve kadrosunun büyük hayalini aynen yansıtır: *"Bu Cihad'dan mazisinin zararlarını telafi etmiş şanlı ve güçlü bir devlet olarak çıkacağımıza eminim.*

Cihad-ı Ekber şöyle biter:

"Şehitlerimiz şüheda-yı salifeye müjde-i zafer götürsün. Sağ kalanlarımızın gazası mübarek, kılıcı keskin olsun.

Mehmed Reşad."

Yapmak mecburiyetinde olduğumuz bir iş için zamanın geçmesi olması ne acıdır.

Devletler için de öyle değil midir? Zamanında yapılmayan işler insanları da devletleri de hiç yapılmaması gerekenlere mecbur eder. İstirap işte buradadır: Yapılmaması gerekene mecbur olmakta.

"Başkumandan Vekili Enver" imzasıyla yayınlanan beyanname ise şu sözlerle bitmekteydi:

"...Ölümden kimse kurtulamayacaktır. Ne mutlu din ve vatan yolunda şehit olanlara! İleri! Daima ileri ki zafer, şan, şehadet, cennet hep ileride ve zillet geridedir. Mübarek ve mukaddes şehitlerimizin ruhuna Fâtiha."³⁴

Osmanlı Ordusunun Hedefleri

2 Ağustos 1914 tarihinde ilan edilen seferberlikle köylerden, şehirlerden asker kafileleri kışlalara akmaya başladı. Yeni terhis edilmiş erler büyük çoğunlukla tekrar silah altına alındı. Yurdun her köşesinden gönüllüler askerlik şubelerine müracaat ederek cephelere koştu. Yurtdışında öğrenim görmekte olan pek çok genç de öğrenimini yarım bırakarak gönüllü oldu.

34 Murat Çulcu, a.g.e., s. 80 (*İkdam*, 12 Kasım 1914).

Osmanlı Başkomutanlığı 25 Eylül 1914'te ilk hazırlıkların tamamlandığına karar verdi.

Sferberlik kadrosu 780.282 asker, 464.708 tüfek, 222 ağır maki-neli tüfek, 1661 top, 195.093 hayvandı.³⁵ Savaş müddetince bu sayılar sürekli artacaktır.

Ordular ve hedefleri şöyleydi:

1. Bulgaristan ve Romanya'yı çiğneyip Beserabyadan geçecek, Kara-deniz limanına çıkıp Rusya'ya taarruz edecek. İstanbul'da ihtiyat ola-rak bekleyecek.

2. Gerektiğinde 1. Ordu'yu takip edecek.

3. Kafkas Cephesi'nde savaşacak.

4. Kudüs üzerinden Mısır'a gidecek. Irak ve Havalesi Genel Komu-tanlığı 38. Tümen ve aşiret kuvvetleriyle İran'a dalacak, İran ve Afga-nistan kuvvetlerini beraberinde sürükleyip Hindistan'a saldırarak.³⁶

Türkiye bu planla kendi çıkarlarından çok Almanya'nın çıkarlarını korumuş olmakla suçlanmıştır. Ama bu plan Enver Paşa'nın şahsında artık asırların ezikliğine bir son verme hayalinde olan genç kurmayla-rın bir meydan okuma planıdır. Dövüşülecekse böyle dövüşülecektir.

Ne yazık ki, I. Cihan Harbi çözümsüz bıraktığımız her sorunun hesabını yüz binlerin kanıyla ödediğimiz bir savaş oldu.

Cepheler

I. Cihan Harbi'nde Osmanlı orduları şu cephelerde savaştı:

1. Kafkas (Doğu) Cephesi (Karadeniz'den İran'a kadar)
2. Irak Cephesi
3. Filistin-Suriye Cephesi
4. Çanakkale Cephesi
5. Galiçya, Makedonya, Romanya Cepheleri
6. Yemen ve Hicaz Cephesi
7. İran Cephesi (Bölgesel muharebeler)
8. Libya Cephesi (Gerilla Savaşı)

35 Dr. Zekeriya Türkmen, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılandırılması*, s. 20.

36 *a.g.e.*, s. 22.

Boğaz'a İlk Bombardıman

Müttefik filo 3 Kasım 1914'te Çanakkale Boğazı'ndaki dış tabyalarını bombaladı. Harekâta 4 dretnot, 22 kruvazör katıldı.³⁷

Tabyalarımız, menzilleri dışından top yağdıran düşman gemilere karşılık veremedi.

Ertuğrul ve Orhaniye tabyalarında ağır hasar oluşurken Seddülbahir Tabyasında bir mermi cephaneliğe isabet etti.

1966 yılında Çanakkale'nin sevilen dış tabiplerinde biri olan E. Albay Şemsettin Çamoğlu, 3 Kasım 1914'te Seddülbahir Tabyasında batarya komutanlarından biriydi ve *o günü* şöyle anlatıyordu:

“Gemiler bordolarını tabyalarımıza çevirdiler. Sırası ile Inflexible, Triumph, Vengeance, Souffren... Birinci zırhlı sağımızdaki Ertuğrul tabyasına, ikinci zırhlı bize, üçüncüsü de Orhaniye tabyasına ateş açtı. Bu dört gemi de ateş menzilimizin çok dışında olduğundan onlara karşılık veremiyor, elimiz kolumuz bağlı olarak sokulmalarını bekliyorduk.

...Bir aralık müthiş ve kulakları sağır eden bir patlama oldu. Her yer sarsıldı. Sığındığım kemerlerin üzerine büyük bir merminin düştüğünü sanarak burada taş ve toprak yığınları altında can vermektense açıkta ölmeyi tercih ederek bataryanın yanına fırladım. Meğer diyordum insanoğlu ölürken bile hür olmak istermiş...

İşte tam bu sırada ortalığı zifiri bir karanlık kapladı. Her tarafı boğucu bir duman ve keskin bir barut kokusu sardı. Soluk alamaz hale geldim. Bütün gayretimle koşuyordum. Yakınımda sert bir patlama oldu. Kendimi kaybetmişim.

...Gözlerimi açtığımda bütün subay ve erlerin başıma toplandığını gördüm. Kalkmak istedim. Kolum ve bacağımla üzerlerine birer avuç ateş atılmış gibi yandı. Acı bir ses çıkartmamak için kendimi güç tuttum. Bataryanın bir parçası gözüme ilişti. “Biraz açılın çocuklar etrafı bir göreyim” dedim. Mahzun mahzun çekildiler. Daha fazla açılmak istemiyorlar, tabyadaki tahribatı benden gizlemeye çalışıyorlardı. Bunu hissedince bütün gücümü toparlayarak ayağa kalktım ve “Arkadaşlar, biz bu topları yeniden yapar, yerlerine koyarız” dedim. “Koyarız Yüzbaşım!” diye bağırdılar.

37 Fikret Güneşen, *Çanakkale Savaşları*, s. 75.

...Tekrar baygınlık geldi, çaresiz bir hafta hastanede yattım. Sonra doktorların ısrarını dinlemeden bataryama döndüm.

...Bana anlattıklarına göre düşman obüsü bizim merkez cephaneliğine isabet etmiş. Cephaneliğimizin infilakından sonra düşman gemileri 17 dakika daha ateş edip gitmişler.

Bizim bataryada benden başka kimseye zarar gelmemiş. Diğer bataryalarda ise 5 subay, 75 erimiz şehadet mertebesine ermişler. Diğer üç istihkâm da ise zayıt yoktu. Bizim istihkâmın o günkü mevcudu 10 subay 300 erdi.

Bugünkü şühedamızın naaşları tam olarak bulunamadı. İnfilak yüzünden mübarek şehitlerimizin bir kısmı parça parça olmuştu.”³⁸

3 Kasım Sonrası

3 Kasım 1914 bombardımanından sonra Çanakkale’de Mesudiye zırhlısının vurulması dışında önemli bir olay olmadı. Ağır sessizlik İngiltere’nin Boğazı donanma ile geçip İstanbul’u işgal etme kararına kadar sürecektir.

40 yaşındaki Mesudiye zırhlısı yüzer batarya olarak kullanılmak üzere Çanakkale’ye gönderilmiş, gemi Sarısığlar Koyu’na demirlemişti.

Mesudiye 13 Aralık 1914 günü Amiral Carden komutasında Boğaz’daki ablukayı sürdüren filoya mensup İngiliz B11 denizaltısının 800 metreden gönderdiği torpille vuruldu.

10 makine subayı ile 14 güverte eri şehit oldu. 5 subay 568 er kurtarıldı.

Bu gemiden çıkarılan bazı toplarla donatılan Baykuş Bataryası 18 Mart 1915 günü Boğaz’da yapılacak büyük savaşta Fransız zırhlısı Bouvet üzerinde birçok isabet sağlayacaktır.³⁹ Mayın hattına düşecek Bouvet batacaktır...

38 Gıyas Yetkin, *Yaratanların Ağzından 18 Mart 1915 Çanakkale Zaferi*, s. 104 (Kısaltılmıştır).

39 Saim Besbelli, *a.g.e.*, s. 18.

ÇANAKKALE CEPHESİ'NİN AÇILMASI

Şark Meselesi

Türkiye-İngiltere ilişkileri II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla (1876) gerginleşmeye başladı. O zamana kadar Türkiye aleyhindeki politikalarında kendine özgü istihbarat ve casusluk yöntemleri uygulayan İngiltere, o tarihten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiye edilmesi sürecinde daha görünür bir rol yükledi.

Kıbrıs ve Mısır gibi Osmanlı ülkelerini elinde tutan İngiltere gözünü Suriye ve Irak'a dikmişti. II. Abdülhamid Ermeni komitelerine göz açtırmıyordu ve gerektiğinde İngiltere'nin baş rakibi Almanya'ya yaklaşıyordu. Üstelik bağımsız bir Müslüman devletin varlığı Müslüman uyrukları olan emperyalist ülkeler için rahatsız edici bir olaydı.⁴⁰

Türklerin *Müslüman fatihler* olarak gelip yerleştikleri Balkanlar ve Anadolu'dan atılmaları gibi bütün Avrupa'nın paylaştığı bin yıllık bir hayal vardı. Buna "Şark Meselesi" diyorlardı.

Şimdi İngiltere bu hayalin gerçekleştirilmesinde başrolü oynamayı kabul etmiş ve sahneyi düzenlemiş bulunuyordu: Çanakkale Cephesi.

Çanakkale Harekâtı İngiltere'nin en az iki yüzyıldır titizlikle hazırladığı ve yavaş yavaş sonuna getirdiği bir planın tamamlanma safhasıdır. Nihayetinde Osmanlı İmparatorluğu parçalanacak ve her parçası sömürgeleştirilecektir.

Daha savaş başlarken İngiliz Başbakanı Asquith "Osmanlı Devleti kılıçla ortadan kaldırılacaktır" diyor. Savaş Bakanı Lord Kit-

40 Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, s. 20.

hener “Türkiye’yi mahvedinceye kadar savaşa devam edeceğiz” diye haykırıyordu.⁴¹

Büyük çıkarma öncesinde Akdeniz Seferi Kuvvetleri Başkomutanı Ian Hamilton askerlerine “Türkleri yalnız İstanbul’dan değil, Anadolu’dan da söküp atacaksınız” diyecektir.⁴²

ABD’li yüzbaşı, savaşın gözlemcilerinden Granville Fortescue ise Çanakkale Savaşı’nın İngiltere’nin en tanınmış devlet adamlarının zihninde yüz sene önce doğmuş olan bir siyasetle ilgili olduğunu söylüyordu. Bu siyaset şimdi İskender’in, Sezar’ın, Napolyon’un hayallerinden çok daha ciddi bir sonuçla gözler önündedir. Hıristiyanlar Avrupa’nın Türklerin elindeki son kalesine hücum etmektedir. Fortescue’nun hayal ufkunda da Bağdat’ın göz alıcı manzarası canlanmaktaydı.⁴³

Çanakkale Savaşı’ndan sonra İsviçre gazetelerinden *Gazette Lozan*’da yayımlanan bir yazı konuyu özetler:

“Türkler zaferlerini kutluyor. Bir aralık savaşın Şark Meselesini hal- lederek Türkleri Asya’ya atacağı kanaati hâsıl olmuşsa da bugün böyle bir ihtimal tamamıyla uzaklaşmıştır.”⁴⁴

Hedefler

İngiltere Çanakkale’de bir başarıdan neler bekliyordu?

Süveyş ve Hindistan yolu üzerindeki Türk tehlikesi ortadan kaldırılacaktı. Ne yapacaklarına bir türlü karar veremeyen Balkan devletleri müttefiklerin yanına koşacak, İtalya’ya gözdağı verilerek bu ülke de müttefiklerin saflarına çekilecekti. Rusya üzerindeki baskı yok edilecek; Rusya, Kafkasya ve Doğu Avrupada güçlenecekti.

Rusya Almanya ile anlaşabilir ve Boğazları alıp savaştan çekilebilirdi. Bu, İngiltere için felaket olurdu. Batı Cephesi’nde baş başa kalacakları Almanya karşısında İngiltere ve Fransa hezimete uğrayabilirdi. Rusya’nın İngiltere’nin yanında tutulması çok önemliydi.

41 a.g.e., s. 22.

42 *Yeni Düşünce*, Ağustos 1981, Sayı 5 (Hava Kuvvetleri Komutanı Tekin Arıburun’un Hatıraları).

43 Burhan Sayılır, *Çanakkale’de Ümitler, Yanılgılar, Gerçekler*, s. 23 (Fortescue’nun eseri *Çanakkale* 1916’da basılmıştır).

44 Niyazi Ahmet Banoğlu, *Türk Basınında Çanakkale Günleri*, s. 70.